

בענין קיום בקשות ותפילות הצדיקים

בקובץ הקודם (גליון אב-אלול תשנ"ט, עמ' קכ"ב) נידון הא דאמרינן במס' ברכות (דף ל"א:) שחנה בקשה על בנה שמואל שיהיה לא ארוך ולא גוץ וכו' ולא חכם ולא טיפש. וכתב עלה היעב"ץ בהגהותיו על אתר דמדחזינן בגמ' שם דשמואל היה חכם גדול בקטנותו עד כדי שהורה הלכה בפני רבו, על כרחך צריכים אנו לומר דתפילה זו שלא יהא חכם, לא נתקיימה בו. (-דהרי זה לגריעותא).

אולם ע"י בירושלמי (פ"ב דברכות הל"א, פ"ב דביכורים הל"א, פ"ד דתענית הל"א) דדריש עה"פ (משלי י"ד) "בכל עצב יהיה מותר ודבר שפתים אך למחסור - חנה ע"י שריבתה בתפילתה קיצרה בימיו של שמואל, שאמרה וישב שם עד עולם והלא אין עולמו של לוי אלא תמישים שנה דכתיב ומכן תמישים שנה ישוב מצבא העבודה" יעו"ש עוד ומסיים "ר' חייא בשם ר' יוחנן ר' שמעון בר חלפתא בשם ר'

מאיר, והיה כי הרבתה להתפלל לפני ה', מאכן שכל המרבה בתפילה נענה". (ועוד בענין ריבוי התפילה ראה בספר יחי יוסף להגרי"ח סופר סי' ו').

וחזוין להדיא מדברי הירושלמי דהיות חזנה הרבתה בתפילה הרי שבקשותיה כולם נענו ואפי' לגריעותא, שהרי עי"ז נתקצרו ימיו של שמואל, ואי נימא שהיו מתפילותיה שלא נענו א"כ קשיא בתרתי, חדא דא"כ לא היה צריך להתקבל אותה התפילה שגרמה לקצור ימיו של שמואל. ועוד דא"כ מה ראייה יש מהכא דכל המרבה בתפילה נענה, הלא היו חלקים מתפילותיה שלא נענו.

וביותר יש לתמוה על היעבי"ץ דמקרא ערוך הוא שנתמלאו כל בקשותיה, הדנה חנה בקשה מאת ה' ונתת לאמתך זרע אנשים" (ש"א, א' י"א) ודנה הגמ' בברכות שם מהו הכוונה בבקשתה זרע אנשים, ומבאר המהרש"א דליכא למימר כפשוטו שנתכוונה לבקש אנשים - לשון רבים, וכלומר שביקשה בנים הרבה, דהא א"כ לא נתמלאה בקשתה ועלי אמר לה "לכי לשלום ואלוקי ישראל יתן את שלתך אשר שאלת" (שם, י"ז), ולכן הוכרחה הגמ' לבאר דכוונתה היתה לזרע שמובלע בין אנשים, לא ארוך ולא גוץ וכו' ולא חכם ולא טיפש.

ומעתה דמסקינן דכוונת חנה בבקשתה לזרע אנשים שלא יהא חכם, ועלה קאמר לה עלי דה' יתן לה את שאלתה, הרי שבוודאי נתקיימו דבריו שיתמלא בקשתה, דאל"כ הו"ל להגמ' לאוקמי כוונת תפילתה כפשוטו וכדברי המהרש"א, ועל כרוך צריכים אנו לומר שהקב"ה קיבל את תפילתה בשלמות, וכבשתחתי עלי, ודברי היעבי"ץ צ"ע.

והנראה לענ"ד דאף אם נימא דבאמת היה שמואל גדול בקטנותו, עדיין נוכל לומר שתפילת חנה שלא יהא חכם נתקיימה במילואה, ומ"מ יעלו שני הדברים בקנה אחד ולא יסתרו אהדדי, ויבואר עפ"י מה שהביא בספר ליקוטי יהודה (במדבר ט"ז ג') בשם רבינו כ"ק מרן אדמו"ר האמרי אמת זיע"א על דברי המדרש "וקרח שפקח היה, מה ראה לשטות זו וכו'" שכוונת חנה בבקשתה שבנה לא יהא חכם, היתה שלא יהא חכם ופקח יותר מדאי כסביה קרח, שהרי ראתה מה אהני ליה כמה שהחכים יותר מהראוי.

וא"כ מתורץ בטוב שאכן תפילתה שלא יהא חכם מדאי באופן שיגרום לו להרשיע באמת נתקיים בו, אבל לענין חכמת וידיעת החורה בוודאי שלא היה לה כל מניעה שיחכים בה ביותר. ופשוט. (וראה במאמר מהגרי"ז וילברשטיין הנדפס בקובץ צהר ח"ו עמ' ד"ח)

ומדי דברי בענין זה אי שייך לומר שלא נתקבלו תפילות חזנה, מן הראוי לציין שכבר היה לעולמים פולמוס נרחב בענין כיוצא ב, הדנה אמרינן במדרש שוח"ט על תהילים שדוד בקש מאת הקב"ה שהעוסק באמירת תהילים יחשב לו ויטול שכר כעוסק בתורת נגעים ואהלות. וכתב בזה הגר"ח מוולאזין בספרו נפש החיים (שער ד' פ"ב) "וגם מי יודע אם הסכים הקב"ה על ידו בזה, כי לא מצינו בדבריהם ז"ל מה תשובה השיבו הוא יתברך על שאלתו וכמו שמצינו במס' ב"ב דף י"ז. ואידך, ההוא רחמי הוא דקבעי".

וכוונתו בזה דיש להוכיח שאין מוכרח שנתקבלו תפילות דוד, מהא דאמרינן בגמ' ב"ב שם "ת"ד שבעה לא שלט בהם רמה ותולעה ואלו הן אברהם יצחק ויעקב וכו' וי"א אף דוד דכתיב אף בשרי ישכון לבטח, ואידך, ההוא רחמי הוא דקבעי", וכלומר דטעמא דת"ק שלא מנה את דוד בין אותם שלא שלט בהן רמה, הוא משום דאה"נ שדוד בקש זאת מהקב"ה, אבל מאן יימר לן שאכן קיבל הקב"ה את תפילתו, ודילמא באמת כן שלט בו רמה. ולפי"ז הוכיח בעל הנפש החיים דכשם דת"ק דהכא ס"ל שאין מוכרח שקבל הקב"ה את תפילת דוד. שוב איכא למימר הכי אף גבי בקשתו על תהילים שיחשב כנגעים ואהלות, דאכן היא לא נענתה.

אולם כירוע חלקו עליו גדולי התורה והחסידות וסברו דחלילה לומר כדבר הזה שלא נתקבלו תפילות דוד המצ"ה, וראה בספה"ק יסוד העבודה לר"א מסלאנים (ח"ב פרק ו' אות י"ט) ובאשל אברהם להגה"ק מבוטשאש (ארו"ח סי' רל"ח) ועוד שנקטו בפשיטות שנתקבלה תפילתו של דוד. ומפורסם שתשובה השיב הר"ק ר' משה צבי מסאוורון על ראיתו של בעל הנפש החיים והיא לו נדפסה בספרו ליקוטי שושנים (פרשת וזאת הברכה), ותו"ד הוא דח"ו לומר ששלט בדוד רמה כי לא נתקבלה בקשתו, אלא כוונת הגמ' היא דת"ק חשיב להו רק אותם שלא שלט בהן רמה בכוות עצמם, משא"כ דוד שלא שלט בו רמה מחמת טעם אחר דרחמי הוא דקא בעי.

והביא הרה"ק מסאווראן ראייה לדבריו שבוודאי נתקבלו כל תפילות דוד מדברי הגמ' במס' ערכין (דף ט"ו): "אמר ר' חמא בר חנינא, מה תקנתו של מספרי לה"ר, אם תלמיד חכם הוא ינסוק בתורה וכו' ר' אחא בר חנינא אומר סיפר אין לו תקנה שכבר כרתו דוד ברוח הקודש שנאמר יכרת ה' כל שפתי חלקות לשון מדברת גדולות, אלא מה תקנתו שלא יבוא לידי לשון הרע, אם תלמיד חכם הוא ינסוק בתורה וכו'". והנה אי נימא כדברי בעל הנפש החיים שאין מוכרח שנתקבלו תפילות דוד, מה פסק ר' אחא שהמספר לה"ר אין לו תקנה שכבר כרתו דוד, דילמא אף הכי לא נתקבלה בקשתו ולא הסכים הקב"ה לזה, ומדלא אמרין הכי, על כרחנו דנקטינן דכל תפילותיו של דוד נתקבלו לרצון לפני הקב"ה, ואף תפילה זו בכלל, ושפיר אמר ר' אחא בפשיטות שהמספר לה"ר אין לו תקנה.

ומצאתי להגרצ"פ פראנק בספרו שו"ת הר צבי (או"ח ח"א סי' קי"ז אות ב') שכתב דאין מדברי הגמ' בערכין כל השגה על בעל נפש החיים, דהנה לכאור' קשה על דברי הגמ' הנ"ל היאך ביקש דוד שיכרת ה' כל שפתי חלקות, הא אמרין במס' ברכות (דף י') שר' מאיר ביקש שימותו הכריוני דהוה מצער ליה, ואמרה לו ברוריא דביחיהו שאין נכון להתפלל כך דהא כתיב (תהילים ק"ד) יתמו חטאים מן הארץ, ולא כתיב יתמו חוטאים. וא"כ גם הא לא היה לו לדוד להתפלל שיכרתו. ועל כרחן צ"ל דאין לפרש הכוונה בדברי דוד באומרו יכרת ה' דהוה לשון תפילה, אלא שזוהו לשון שכן היא מדת הקב"ה להכרית שפתי חלקות, ודוד אמרו בנבואה על העתיד, ולכן דווקא כאן אמרין שכן כבר כרתו דוד, אבל בשאר דוכתי שאפשר לפרושי בלשון בקשה ותפילה, אין הכרח שנענה בקשתו.

ולהצדיק את הצדיק ראה לענ"ד דבוודאי ניתן לבאר קרא ידכרת ה' בלשון תפילה וכמבואר על אחר באבן עזרא ובמצו"ד, ורישא דקרא מסהיד עלה דקאמר הושיעה ה', ואף ריהתת לישראל דהגמ' מוכחת כדברי הרה"ק מסאווראן מדקתני "שכבר כרתו דוד" ומשמע שדוד הוא זה שפעל ענין זה ולא שכך היתה תמיד מדתו של הקב"ה, ומה שהוכיח ההר צבי מדברי הגמ' בברכות שני תשובות לדבר, חדא דהכא לא התפלל דוד שימותו, ויכרת דקתני קאי דווקא על השפתי חלקות ועל הלשון מדברת גדולות, דאת זה יבער ה' מן העולם ויענישם שלא יוכלו להוסיף ולדבר, ובאמת לא יתמו חוטאים.

ועוד דאפי' אם נסכים ונאמר שדוד התפלל עליהם שימותו, מ"מ לא קשיא מידי דהנה ראייתו להרב ממנוקאטש בספרו דברי תורה (מהדו"ב אות מ"ו) שכתב שרבים טובעים כאילו דברי ברוריה אלו מקובלים הם בידינו בלא שום תולק. ולא היא כי מצאנו ברוד מלכנו ברוב ספר תהילים שקילל שונאיו להיותם רשעים, אותם ובתיהם ובניהם בפרטות ובפירוש בכל מיני קללות, ומה אהני דרש פסוק אחד אם רוב פסוקי תהילים יכחישו דעה זו, ובוודאי שלא חש הש"ס לדברי אשה אפילו לומר דלא כוותה, והוכיח לזה מדברי רש"י בתהילים שפירש "יתמו חטאים - חוטאים" וברור שכוונתו להוציא מדברי ברוריה. יעו"ש מה שהארין בזה וראה גם בספר זכות יצחק להגרי"ח סי' י'. וא"כ קושיא מעיקרא ליחא שבאמת היתה דרכו של דוד המע"ה להתפלל על הרשעים שימותו ושפיר אמר שיכרת ה' כל שפתי חלקות.

ומעתה נדחבאר שאפשר לפרש קרא ידכרת ה' בלשון תפילה, ומ"מ לא חששה הגמ' דאולי זהו באמת הכוונה ודילמא לא נתקבלה תפילתו, על כרחנו מוכרח מהכא כדברי הרה"ק מסאווראן שהיה פשוט להגמ' שכל תפילות דוד נתקבלו לרצון לפני הקב"ה, ויצוין שכבר בדברי רבותינו הראשונים כמלאכים מבואר בפשיטות שקבל הקב"ה את תפילתו, וראה לרבינו יהודה ב"ר יקר רבו של הרמב"ן בפירושו על התפילה עמ' ע"ד שכ"כ. ועוד בענין זה והמסתעף, ראה בספח"ק בית אהרן לרא"ש מקארלין פר' בלק ולכ"ק זקני בעל התניא והשו"ע במאמרי אדה"ו הקצרים עמ' תכ"ב, ובשו"ת אבני צדק יו"ד סי' ק"ב ובשו"ת דברי יציב יו"ד סי' קל"ו אות ב' ובמאמרו של הר"ג גרינוואלד הנדפס בקובץ אור ישראל גליון ט"ו.

בענין ערבות דנחל קישון

עוד הובא בגליון הקודם (עמ' קמ"ד) דברי הגמ' במס' פסחים דף ק"ח: "אמר רב הונא, ישראל שבאותו הדור מקטני אמונה היו וכדררש רבה בר מרי, מאי דכתיב וימרו על ים כים סוף, מלמד שהמרו ישראל באותו שעה ואמרו כשם שאנו עולין מצד אחד כך מצרים עולים מצד אחר, אמר לו הקב"ה לשר של ים פלוט אותן ליבשה, אמר לפניו, רבש"ע כלום יש עבד שנחת לו רבו מתנה וחזרו ונטול ממנו, אמר לו אתן לך אחד ומחצה שבהן, אמר לו רבש"ע יש עבד שתובע את רבו, אמר לו נחל קישון יהא לי ערב,

מיד פלט אותן ליבשה ובאו ישראל וראו אותן וכו' שנאמר נחל קישון גרפם נחל קדומים, מאי נחל קדומים, נחל שנעשה ערב מקדם."

וידוע קושיית המהרש"א בח"א מה אהני לים סוף כשקבל הערבות דנחל קישון, הא תניא במס' ב"ב (דף קע"ג:) המלוה את חבירו ע"י ערב לא יתבע ערב תחילה, וא"כ מהריב הכא ים סוף מקודם לתבוע את הלוח שהיא הקב"ה, ושוב הקושיה במקומה עומדת כלום יש עבר שתובע את רבו. ות"י המהרש"א דהיא הנתנת להיות ואין עבד תובע את רבו הרי שנחל קישון נעשה ערב אדעתא דהכי, שיוכלו לתבוע ממנו תחילה וכדין ערב קבלן. וראה מ"ש בזה החיד"א בספרו פתח עינים כאן. עוד יעוין בספר בן יהודע שתי' בזה לישנא דקרא המכנה את נחל קישון בשם נחל קדומים, והא טעמא כעי דאם להשמיענו בא שנעשה ערב, היה לו להיקרא נחל ערבים וכדו', אלא לומר לך שנעשה ערב שיוכלו לתבוע ממנו מקודם להלוה.

והנה מצאתי להגאון המהרש"ם מברעזאן בשו"ת (ח"ב סי' קנ"ח) שנשאל הלכה למעשה היכי ליהוי דינא בעובדא דהוה "בראובן ושמעון שהיו שניהם תחת יד שר אחד וכו' והשר ביקש מראובן להלוות לו אלף רובל כסף, ולא רצה מיראתו שלא ירצה אח"כ להתגרות עמו לתבועו בדיני אומות העולם, וחזר וביקש משמעון, ובא שמעון אצל ראובן ואמר לו שילוה להאדון והוא יהיה ערב ונתן לו כתב ערבות ולא בלשון קבלנות. וראובן הלוח להאדון וכו' ובהגיע זמן הפרעון לא פרע השר. ותבע משמעון, וטען שמעון שהוא רק ערב ולא קבלן ויתבע תחילה מהשר בדיני אומות העולם, וראובן השיב כי הלא מתחילה יראתי מזה להתגרות עם השר."

ופסק המהרש"ם דהדין עם ראובן משום ששמעון נחשב ערב קבלן אפי' שלא נתחייב כן בפירושו, והביא לכך ראייה נפלאה מרברי הגמ' דהכא, דלמרות דנחל קישון הוה ערב סתם, אך מ"מ היות ואין עבד חובע את רבו, ולכן אין ביכולת הים סוף לתבוע את הקב"ה הרי על כרחך צ"ל כדברי המהרש"א שנחל קישון נהפך דינו להיות כערב קבלן, ולכן הוא הדין נמי הכא במעשה הנוכח שידע שמעון שאין רצון ראובן להתגרות עם השר, הרי שאף שהיה ערב סתם, דינו כערב קבלן.

והנראה לענ"ד לתרץ את קושיית המהרש"א באופ"א וממילא נפלה יסוד הדין שהוציא המהרש"ם מהכא, דהנה כבר נידון הקושיה היאך ביקש הים ערבות על הבטחת הקב"ה, וכי אינו בוטח בו ח"ו שיקיים דברו הלא קל נאמן הוא אומר ועושה מדבר ומקיים, שכל דבריו אמת וצדק ודבר אחד מדבריו לא ישוב ריקם. וראה לרבינו כ"ק מרן אדמו"ר זיע"א בספה"ק פני מנחם (שש"פ, תשנ"ד, ס"ג, מאמר ג') שהקשה זאת כיתר שאת, דאם חש הים לכבוד השי"ת שלא יתבע עבד את רבו, הרי בוודאי זהו חוצפה גדולה יותר לתבוע מרבו ערב.

והביא חכ"א בגליון האחרון את ת"י הגאון בעמח"ס שו"ת שבות יעקב בהגהותיו עיון יעקב הנדפסים על גליון הע"י במס' ערכין ט"ו. שביאר שבוודאי האמין הים להקב"ה, אלא טעם אחר היה לו במה שחפץ שלא יהיה הקב"ה חייב לו, והוא מטעם שגנאי הוא לרב שיהיה חייב לעבד ונמצא כאילו הוא עבדו של עבד שלו דכתיב (משלי כ"ב ז') עבד לוח לאיש מלוה.

וצריכים אנו לומר עפ"י דבריו אלו, שתשובת הקב"ה שנחל קישון יהיה ערב פתרה את החיסרון של עבד לוח לאיש מלוה, והוא משום שכבר אינו כלוח רגיל שמחוייב לשלם בכל אופן, דהרי ניתן לגבות את החוב גם מהערב.

וא"כ מתורץ בטוב קושיית המהרש"א דבאמת נחשב ערב קישון כערב סתם, ומ"מ לא קשיא מידי שהרי המלוה דהכא דהוה הים סוף לעולם לא יצטרך לתבוע את הלוח שישלם לו את חובו, כי הרי מובטח הוא שהקב"ה יעמוד בהתחייבותו, רק כל מה שתבע הים ערב הוא להגדיל כבוד השי"ת שלא יחשב כעבד לוח, וזה באמת ניתן לו.

ולפי"ז אין הכרח לחידוש המהרש"ם מרברי הגמ', דאיכא למימר בנידונו דלמרות שידע שמעון שאין ברצון ראובן לתבוע מהשר, מ"מ היות והתחייב סתם אין דינו כערב קבלן, ושאינו הכא גבי נחל קישון שלא היו צריכים להגיע כלל לתביעת פרעון החוב. ודו"ק.

בענין תשובה בזדונות ובשגגות

תנינן בפ"ג דיומא, דהכהן הגדול בעת יודיו ביום הכסורים היה אומר כהאי לישנא "אנא ה', עויתי פשעתי חטאתי לפניך אני וכיתי. אנא ה' כפר נא לעוונות ולפשעים ולחטאים שעויתי ושפשעתי ושחטאתי לפניך אני וביתי וכו'". ומבואר בגמ' (דף ל"ו) דסדר יודיו זה הוא שיטת ר' מאיר דיליף לה מקראי דכתיב בהו כסדר הזה שהוא עוון פשע וחטאה. אולם רבנן פליגי עלה וסברתם הוא דיש להוכיח מקראי דפירוש עוונות הוא זדונות ופשעים אלו המרדים וחטאה אלו השגגות, ולכן מקשים רבנן על דברי ר"מ "ומאחר שהתורה על הזדונות ועל המרדים חוור ומתירה על השגגות" (-בתמיה, אם על זדונות ימחלו אין צריך לבקש שוב על השגגות. רש"י). ומכח קו' זו סבירא להו דסדר היודיו היה "חטאתי עויתי ופשעתי". יעו"ש בגמ' היטב, וכ"ה בירושלמי כאן (הל' ז', דף י"ח:) ובפ"ב דתוספתא וכתו"כ (אחרי פ"ב).

ואני בעניי לא זכיתי להבין ולהשכיל מה דהוה קשיא ליה לרבנן אדברי ר"מ, עד שהוכרחו לחלוק עליו, הלא אדרבה וכלפי לייא רק על שיטתם יש להקשות זאת ובהקדם דברי רבותינו הראשונים כמלאכים גבי הא דאמרין (זבחים מ"ח) דמי חטאת הוא דנקא וזה מעה, ואילו דמי אשם תלוי הוא כ' סלעין שהוא מ"ח מעין. ולכא' מן התימה לומר כן דהרי דיו לבא מן הרין להיות כנדון, דאם על עביה דאית סגי במעה אחת, כ"ש שעל ספק די בזה.

ותירצו הרמב"ן והרבינו בחיי (ויקרא ה' ט"ו) וכן כתב רבינו יונה בחידושו לברכות (דף א' : מדה"ר) דהטעם שהחמירו על הספק יותר מהוראי הוא "מפני שעל הוראי משים האדם החטא אל ליבו ודואג ומתחרט עליו וחוזר בתשובה שלימה, אבל על הספק עושה סברות ואומר אותה חתיכה שאכלתי אולי היתה מותרת ולא ישית אל ליבו לשוב ולזה החמירו בו יותר". והביא זאת הרמ"א (או"ח סי' תר"ג). וכידוע עיקר הדברים הוא ברייתא ערוכה באבות דרבי נתן (פרק ל') וראה בירושלמי פ"א דקידושין ה"ט. וראה בספר פחד יצחק לאמפרונטי בערך אשם תלוי.

ומבואר בכאן סברא אלימתא דהיכא שיש לאדם תירון שלא להשים עצמו רשע ושיכול לומר שלום עלי נפשי שאין חטאתי גדולה כ"כ נצרך בזה תשובה גדולה יותר. ולכן מחמירים לגבי ספק יותר מבוודאי. וא"כ פשוט דהוא הדבר גם בשוגג לגבי מזיד, דהרי ברור שבמזיד התשובה יותר שלימה שהרי רואה גודל עונו שידע את ריבונו ונתכוון למרוד בו, מאשר בשוגג שיש לו להצטדק ולומר שאי"ז באשמתו.

וא"כ דברי רבנן בסוגיין הם כהווא עורבא דאייתי גורא לקיניה, דאדרבה דווקא אליבא דר"מ לא קשיא מידי דאכן לשיטתו סדר היודיו הוא מן הקל אל הכבד, שהרי יותר נקל למחול על הזדונות ועל המרדים שתשובתו יותר שלימה מאשר על השגגות אשר אינם משימם כ"כ אל ליבו לחזור בתשובה כראוי, ולכן אפי' שהתורה על הזדונות ועל המרדים, עדיין צריך להתוודות על השגגות. ואי קשיא, מדברי רבנן הוא דקשיא, דמאחר שהתורה על השגגות ומחלו לו אפי' שאין התשובה שלימה בזה, בוראי שעל הזדונות ועל המרדים ימחלו לו, ומדוע נצרך להתוודות גם עליהם. וצע"ג.

ומענין לענין לא אמנע טוב מלהביא כאן מלחא חרתא כישוב קושית העולם הנודעה בדין בן סורר ומורה, דהנה תניא במס' סנהדרין (דף ע"ב) ריה"ג אומר וכי מפני שכל זה תרטימר בשר ושחה חצי לוג יין האיטלקי, אמרה תורה יצא לבי"ד ליסקל. אלא הגיעה תורה לסוף דעתו של בסו"מ שסוף מגמר גכסי אביו ומבקש לימודו (-מה שהורגל בכשר ויין. רש"י) ואינו מוצא ויוצא לפרשת דרכים ומלטסם את הבריות. אמרה תורה ימות זכאי ואל ימות חייב.

והקשה הרא"ש בחידושו עה"ת (פרשת תצא) ועוד רבים מהראשונים, דאם זהו הטעם למיתתו של בסו"מ, מדוע עונשו בסקילה שהיא החמורה שבמיתות, הא אפי' אם ילטסם את הבריות יהיה דינו כדון רוצח בסייף ואין יהיה עתה חמור יותר ממה שעמיד להיות דינו בסופו. וראה בספר הנכבד לב בנימ (סי' ל"ו סק"ז) מה שהאריך טובא ללקט אמרים בזה.

והנראה לענ"ד בביאור הדבר עפ"י סברת הרמב"ן ודעימיה שהובאה לעיל, והוא דאף כאן רוצח ממש מבין גודל חטאו שהרי מתו מוטל לפניו וליבו נקפו ע"ז ולכן סגי ליה בסייף, אולם בן סורר ומורה אין מבין מהו העוון הגדול שעשה ואין מחשב סוף מעשה במחשבה תחילה מה יהא בסופו, ומדמה לעצמו שהוא לא ירד לדיוטא זו ללסטם את הבריות בעד בצע כסף, וכדי שלא יקלו ויזלזלו בזה, החמירה התורה בעונשו להרתיע וללמד תועים בינה שלא יגיעו לכך. והיינו טעמא דאשם תלוי והיינו טעמא דבסו"מ. ודו"ק.

ישראל דענדער אויטש

עיה"ק ירושלם תובב"א